

Norsk kultursamarbeid med land i sør

Artikkel 1

”Langsiktighet, kontinuitet og forutsigbarhet”

Oppsummering:

Langsiktig tidsperspektiv, kontinuerlig aktivitet og forutsigbarhet om rammevilkår er viktige forutsetninger for at samarbeidsprosjekter mellom norske kulturaktører og partnere i sør skal kunne gjennomføres effektivt og gi ønsket resultat. Uegnede byråkratiske rutiner i Norge og manglende infrastruktur hos samarbeidspartnere i sør er ofte utfordringer for å oppnå slik ønsket stabilitet i prosjektene.

Innledning

Norske samarbeidsprosjekter med kulturaktører i land i sør representerer i sum et stort utvalg av forskjellige tiltaksformer og strukturer med hensyn til innhold og varighet. Samarbeidenes omfang, forankring og tidsperspektiv varierer i takt med prosjektene målsettinger og ressurstilgang. Slik bør det også være.

Det kan komme mye godt ut av enkeltprosjekter hvor norske kulturaktører møter sine sørlige samarbeidspartnere på en enkeltstående kulturfestival eller innenfor rammen av et kortvarig kulturutvekslingsprogram. Mange kunstformer er mer eller mindre universelle i sin basale uttrykksform, og deltakere fra ulike kulturer kan derfor ha stort utbytte av slike kortvarige møter i form av ny kunnskap, kunstnerisk inspirasjon eller store, personlige kunstoplevelser.

Ønsker samarbeidspartene derimot å bidra til en mer varig og dyptgående kulturutveksling, med målsetting om en bredere forankret kunstnerisk utvikling i de to land, er det nødvendig å skape prosjektstabilitet i form av et mer langsiktig tidsperspektiv og god forutsigbarhet om rammevilkårene for samarbeidet.

Det er en forutsetning for mine synspunkter at norske finansieringsmyndigheter for prosjekter mellom kulturaktører i Norge og land i sør har målsettinger om at prosjektene de engasjerer seg i skal ha høy faglig kvalitet, bidra til å skape varig forandring hos deltakerne og legge forholdene best mulig til rette for fremtidig uavhengighet av norsk finansiering i landet i sør. For å kunne oppnå slike krevende målsettinger er det nødvendig å sørge for at prosjektet tilrettelegges på en måte som gir tilstrekkelig forankring og forutsigbarhet i begge land.

Ting tar tid – også på kulturområdet

Selv om mange kunstformer har som grunnleggende målsetting å være ”øyeblikkets kunst” eller en ”her og nå opplevelse” må ingen forledes til å tro at en kvalitativt god kunst- eller kulturopplevelse ikke trenger planlegging og struktur for å bli godt gjennomført. De fleste former for kunst- og kulturuttrykk trenger tid og rom for refleksjon og utforskning for å kunne utfolde seg og få godt fotfeste i sine omgivelser. Hvis slike forutsetninger ikke er til stede blir kulturaktivitetenes innhold lett overfladisk og forutsigbart. Gode kreative prosesser er normalt så langt fra et ”samlebåndsprinsipp” som det er mulig å tenke seg.

Følgelig må et kulturprosjekt som skal bidra til nyskaping, og ikke bare være en repetitiv øvelse av allerede innlærte kunnskaper, gis tid og handlingsrom til at de skapende prosesser får gode arbeidsvilkår. Dersom målsettingen er å skape kunstnerisk utvikling av betydning for deltakerne er det derfor vanskelig å tenke seg prosjektperioder som er kortere enn 4-5 år.

Langsiktighet i denne sammenheng er i stor grad synonymt med stabilitet og forutsigbarhet i kulturprosjektets *rammebetingelser*. Rammebetingelser som er rimelig forutsigbare med hensyn til tid, økonomi og styring i prosjektet er på ingen måte i konflikt med det kreative innhold som et kunst- og kulturprosjekt bør ha. Snarere tvert om. All erfaring tilsier at en kunstnerisk skaperprosess styrkes av at de ytre rammene for virksomheten er mest mulig stabile.

Det tar selvsagt også tid å bygge opp gode relasjoner og samhandlingsmønstre mellom samarbeidspartnere fra to ulike kultursamfunn, det være seg på det kunstneriske området så vel som på det administrative. Investeringer i tid for planlegging og tilrettelegging av prosjektets rutiner, og avklaring av partenes forventninger for samhandling, vil derfor være en god investering også i kvaliteten på prosjektets kunstneriske innhold.

Norsk koordinator.

Å skape forutsigbarhet om rammevilkår innebærer at et norsk kulturprosjekt med partnere i sør bør forankres i, og styres av, et norsk miljø som er stabilt over tid. Selv om det faglige innholdet i kunstneriske prosjekter i seg selv bør være alt annet enn stabilt og forutsigbart må likevel prosjektet koordineres og ledes av en norsk aktør som er det.

Dette tilsier at kunstneriske prosjekter bør forankres i en norsk kulturkoordinator som både er i stand til og villig til å fungere som det offentliges forlengede koordineringsarm over tid i prosjektet. Presumptivt bør den norske koordinatoren ha både kunst- og kulturfaglig erfaring, og samtidig besitte en administrativ infrastruktur og kompetanse som gjør aktøren til en aktiv veileder og bidragsyter inn i prosjektet på ulike områder. Koordinatoren må ha god kunnskap om de aktuelle kunstfaglige miljøer i Norge, som skal bidra med prosjektets kunstneriske innhold.

Utenriksdepartementet og NORAD har de siste årene i økende grad valgt å styre sine samarbeidsprosjekter på kulturområdet gjennom norske organisasjoner som er stabile, det være seg en norsk ambassade i utlandet eller sentrale kulturoperatører i Norge. Dette er en utvikling som er fremtidsrettet.

Samarbeidet bør fra norsk side knyttes opp til enkeltpersoner i koordinatorens organisasjon, som ut fra sin kompetanse og interesse for denne typen arbeid kan ta ansvar for planlegging og løpende oppfølging av prosjektet. Utvalget av norske kulturaktører som har tilstrekkelig fagkompetanse og ressurser til slikt arbeid kan være begrenset innenfor enkelte kunstneriske uttrykksformer. Det er likevel først og fremst evne og vilje til styring og koordinering som står sentralt, så man bør lete mer etter personer med slike kunnskaper fremfor kunstnerisk kreativitet i denne sammenheng. Finnes det aktuelle personer med begge typen egenskaper er ingenting bedre enn det.

Samarbeidspartnere i sør.

Det ligger i saken natur at forutsigbarhet i et kultursamarbeids rammebetingelser også er avhengig av at prosjektet har en partner i sør som tenker og arbeider langsiktig innenfor

rimelig stabile rammer. Det er derfor en viktig oppgave for norske partnere å forsikre seg om at denne samarbeidspartneren har tilstrekkelig vilje og evne til ”å stå løpet ut”.

Også i land i sør finnes det blant kunstnere og kulturarbeider opportunistiske lykkejegere som er mer tiltrukket av hard, norsk valuta enn reelle ønsker om kunstnerisk utvikling. Å klare å skille disse fra andre aktører som har en seriøs og oppriktig intensjon om å skape kvalitativt gode kulturprosjekter er ikke alltid like enkelt. Det vil derfor være formålstjenlig å foreta enkelte kritiske undersøkelser fra norsk side for å finne frem til de rette samarbeidspartnerne, både hva gjelder kunstnerisk og administrativ kvalitet.

Det er imidlertid ikke gitt at alle seriøst arbeidende kunstmiljøer i sør også er i besittelse av tilstrekkelig stabilitet og infrastruktur til å kunne håndtere et langsiktig kultursamarbeid med Norge. Det må derfor åpnes for at kunst- og kulturprosjekter over landegrensene må bruke tid, penger og menneskelige ressurser på å gjøre samarbeidspartneren i stand til å også utvikle sin administrative kompetanse og struktur. Et minimum av kompetanse på dette området vil en sørlig samarbeidspartner også være avhengig av dersom han skal kunne fortsette sitt kreative virke etter at samarbeidsprosjektet med Norge er avsluttet en gang i fremtiden. Slik assistanse fra norsk side er derfor også nyttig hjelp til selvhjelp for sørlige partnere.

Mye taler for at en av de største utfordringene norske kultursamarbeidsprosjekter ofte står overfor er store kulturforskjeller mellom norsk og sørlige lands forhold til tid og fremtid. Norsk planleggingsiver og behov for å vite hva som lurte rundt neste sving står i steil kontrast til for eksempel mange afrikaneres ”leve i dag, takle eventuelle problemer i morgen” filosofi.

Slike kulturelle holdningsforskjeller er en utfordring for et samarbeidsprosjekt nord-sør, og det er viktig å ta i tu med problemstillingen i prosjektets oppstartsfasen. Som nordmenn må vi være villige til å fire noe på vår trygghetsnarkomani på områder som ikke er av avgjørende betydning for prosjektets fremdrift, samtidig som vi må stille krav til samarbeidspartnerne om å adoptere et minimum av norsk adferdsmønster på områder som er sentrale for at prosjektet skal nå sine mål. Det være seg forhold til tid, kvalitetsbegrep, rapporteringsrutiner, pengeforvaltning eller personelhåndtering.

Erfaringer tyder på at nordmenn i altfor liten grad stiller krav til sine samarbeidspartnerne på disse områdene, av redsel for å bli oppfattet som ”europiske imperialister”. Uklarhet om samhandlingsrutiner skaper derfor ofte frustrasjon blant prosjektets deltakere på begge sider av landegrensene, noe som igjen kan gi som resultat en dårligere effektivitet i prosjektene enn ønskelig er. Det er utvilsomt en sentral oppgave å finne frem til samhandlingsmønstre som i rimelig grad tar hensyn til begge kulturer.

Langsiktig tenkning i et kortsiktig offentlig system.

Rammebetingelsene for det enkelte kultursamarbeidsprosjekt bestemmes i stor grad av generelle og ofte lite fleksible forvaltningsprinsipper og rapporteringsrutiner på norsk side. Styringsrutinene er nesten alltid tilpasset kalenderens årssyklus.

Statens behov for å sikre god ressursforvaltning og effektive rapporteringsrutiner også for kulturprosjekter på tvers av landegrensene anerkjennes full ut. Det etterlyses likevel et forenklet oppfølgingssystem for dette, som er tilpasset kulturprosjektene egenart og som samtidig evner å ta opp i seg samarbeidets flerårige karakter.

Det er en viktig forutsetning for å skape forutsigbarhet i samarbeidsprosjekter at Statens rammebetingelser hva gjelder økonomi og rapporteringsrutiner er stabile. Det må innebære at norsk offentlig finansieringskilde må kunne gi tilsagn om økonomiske rammer for prosjektet som strekker seg over hele prosjektperioden, selv om formell tildeling av midler skjer på årlig basis. Dette må til for å sikre god planlegging i prosjektet, og for å gjøre det mulig å hente inn prosjektmedarbeidere som opererer i et kunstmarked med lange planleggingshorisonter. De beste personene er alltid etterspurt av mange.

Likeledes må det legges til rette for at flerårige kultursamarbeid kan foregå med kontinuerlig prosjekt drift, slik at aktørene slipper uheldige tidsavbrudd i sine aktiviteter rundt hvert nyttår. Dessverre gjør dagens offentlige tildelings- og rapporteringsrutiner dette tilnærmet umulig. Årsinndeling av budsjetter, regnskap og økonomiske tildelingsrutiner tilsier at et flerårig prosjekt skal avlegge regnskap per. 31. desember hvert år. Ifølge gjeldende regelverk må eventuelle regnskapsmessige underskudd ett enkelt år dekkes av aktørens egen kasse. Et eventuelt overskudd det samme året blir inndratt, eller trukket fra neste års offentlige tildeling.

Samtidig utbetales tilskuddet til neste års virksomhet først i februar/mars måned. Dette har som resultat at prosjektet i perioden fra årsslutt ett år til ny tildeling finner sted i februar/mars neste år er uten økonomiske midler fra det offentlige. Skal den rullende virksomheten i prosjektet opprettholdes i denne perioden må derfor prosjektets partnere selv stille økonomiske midler til rådighet for å holde aktivitetene i gang. De færreste parter, både i Norge og land i sør, har økonomisk egenkapital eller vilje til en slik forskuttering av midler.

Selvsagt er mulighetene for en kontinuerlig aktivitetssyklus viktig for et kulturelt nord-sør samarbeid. To til tre måneders årlig opphold i en kreativ aktivitetssyklus er like uheldig for prosjektets fremdrift og effektivitet som det er skadelig for deltakernes motivasjon og engasjement. Det må derfor utarbeides administrative ordninger i det offentlige som forhindrer slike uheldige tidsavbrudd i aktivitetene.

En metode for å sikre nødvendig kontinuitet er å innføre en ordning der kulturprosjektene økonomi ses over flere år, og prosjektene ved det gis anledning til fritt å kunne overføre midler fra ett kalenderår til neste, uten å bli økonomisk straffet for det. Prosjektet kan likevel avlegge årsregnskap og budsjettere på årsbasis, men prosjektet kan da velge å eventuelt holde tilbake penger innvilget ett år for å få finansiert sine aktiviteter de første månedene av det neste.

Alternativt kan det innføres en ordning der det offentlige, i stedet for prosjektdeltakerne selv, ved årets slutt forskutterer midler til flerårige kulturprosjektene aktiviteter de to-tre første månedene i det etterfølgende år, i påvente av at penger kan utbetales i henhold til formelle tildelingsrutiner.

Det er verdt å merke seg at håndtering av statlige rapporterings- og økonomirutiner generelt er en ressurs- og kompetansekrevende oppgave. Dagens omfattende rutiner vil derfor i seg selv utelukke en rekke aktuelle og gode kulturmiljøer fra å være norsk koordinator for utenlandske kultursamarbeid. Ved en forenkling og tilpasning av rutinene vil antallet aktuelle kulturaktører kunne økes, og derved gi muligheter for et enda mer mangfoldig nettverk av langsiktige kultursamarbeid med land i sør.

Gunnar Thon Lossius, gtl Management, er prosjektleder og norsk koordinator for to flerårige kultursamarbeid med scenekunstmiljøer i Burkina Faso og Nepal.